

Skarżyński, Bolesław

"Prazske lekarske disertace", L. Schmid,
E. Rozsivalova, Praga 1957 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 4/1, 214-216

1959

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Druga połowa książki poświęcona jest dorobkowi naukowemu Jasińskiego. Autor omawia tu kolejno poszczególne prace uczonego, grupując je tematycznie, przy czym najwięcej miejsca poświęcono pracom podstawowym — dotyczącym wyoboczenia.

Książka zakończona jest starannie przygotowaną bibliografią prac Jasińskiego oraz wykazem dotyczących go materiałów archiwalnych i drukowanych. W wykazie uwzględnione są również ostatnie prace polskie zawarte m.in. w poświęconym Jasińskiemu specjalnym rocznicowym numerze „Archiwum Mechaniki Stosowanej“ (nr 3/1956). Materiały te, a w szczególności niektóre fakty podane w artykule syna uczonego, Stefana Jasińskiego, zostały wykorzystane również w treści pracy.

Warunki polityczne i gospodarcze sprawiły w wieku ubiegłym, że działalność naukowa i techniczna wielu najwybitniejszych naszych uczonych i inżynierów przebiegała poza krajem, w szczególności wielu Polaków pracowało w Rosji. W r. 1872, gdy Jasiński wstępował do Instytutu Inżynierów Komunikacji w Petersburgu, wśród przyjętych na studia znajdowało się 40% Polaków. Pracowali oni później w znacznej części w kolejniectwie rosyjskim, a grono nauczające Instytutu liczyło w końcu wieku oprócz Jasińskiego kilku jeszcze profesorów i asystentów Polaków lub przynajmniej polskiego pochodzenia.

Jałowe byłyby spory, czy nauka i technika polska czy też rosyjska ma chlubić się dorobkiem tych pracujących w Rosji Polaków. Pomimo ucisku carskiego znajdowali oni wśród kolegów rosyjskich dobre warunki działalności. Jeżeli Jasiński miał przeciwników w Instytucie, to linie podziału nie przebiegały według narodowości — do przeciwników tych zaliczał się np. Polak, Stanisław Kunicki, późniejszy profesor Politechniki Warszawskiej.

Niektórzy z pracujących w Rosji Polaków zatracali związki z polskością. Nie należał do nich Jasiński, czego dowodem jest zarówno publikacja kilku prac w naszym języku jak i ostatnia wola, by pochowano go w Warszawie. Nie może to być powodem do zaprzeczenia faktu, że wniósł on znakomity wkład do nauki i techniki rosyjskiej, tak jak ten ostatni fakt nie może być powodem do przemilczania polskiej narodowości uczonego.

Postacie takie jak Jasiński, jak Cieńkowski, jak wielu innych, nie powinny stawać się przedmiotem jałowych sporów o zabarwieniu nacjonalistycznym, powinny one — przeciwnie — dokumentować tradycje współpracy i przyjaźni polsko-rosyjskiej, która nie zamierała nawet w czasach największego ucisku. Że w tym właśnie duchu napisana jest książka A. N. Mitinskiego, stanowi ważną jej zaletę dla polskiego — a można sądzić, że i dla radzieckiego — czytelnika.

Eugeniusz Olszewski

L. Schmid, E. Rozsivalova: *Pražské lékařské disertace*, „Acta Universitatis Carolinae 1957“. — Praga 1957, s. 144.

Wielkowie doświadczenia spowodowały pewną deprecjację tez doktorskich. Jedynie tylko w wyjątkowych wypadkach jakieś wybitniejsze osiągnięcia naukowe zostały utrwalone w tych rozprawach, pozwalających młodemu adeptowi ubiegać się o tytuł naukowy. Niewątpliwie prace doktorskie wychodzące

pod egidą wielu uniwersytetów musiały i muszą być traktowane z zastosowaniem taryfy ulgowej. Ta okoliczność jest na pewno przyczyną pewnego lekceważenia też doktorskich w historii nauki. A jednak prace te, rozpatrywane w świetle dłuższego okresu czasu, mogą stanowić dla historyka cenny materiał, pozwalający śledzić zarówno rozwój pewnych dyscyplin naukowych na przestrzeni dziesiątków lub setek lat, jak również wyciągać pewne wnioski co do poziomu uczelni, której dysertacje doktorskie były przedkładane.

W ten sposób potraktowała problem też doktorskich kierowniczka Zakładu Historii Medycyny Uniwersytetu w Pradze, E. Rozsivalowa, która zebrała wszystkie tezy przedstawiane w tym Uniwersytecie dla uzyskania tytułu doktora medycyny w latach 1609—1848, a znajdujące się w bibliotekach w Pradze. Lista ta, licząca przeszło 400 tytułów, została uzupełniona przez autorkę i jej współpracownika L. Schmidta spisem prac doktorskich, przedłożonych przez Czechów lub ówczesnych obywateli czeskich w innych uniwersytetach zagranicznych. Spis dysertacji zawiera oprócz nazwiska autora, dane dotyczące jego pochodzenia, tytuł pracy i wreszcie wskazówki odnoszące się do źródeł owych danych.

Szczególnie cennym jest wstęp historyczny tej publikacji, przedstawiający losy wydziału lekarskiego Uniwersytetu Karola w Pradze od chwili założenia, tzn. od 1348 r. do 1848 roku. Interesującym jest w tym wstępie fakt, że czeska historiografia medycyny do dnia dzisiejszego nie jest w stanie dokładnie odtworzyć losów nauczania medycyny w Pradze w ciągu pierwszych 200 lat istnienia Uniwersytetu. Znale są tylko sporadyczne wiadomości, z których wynika, że różni profesorowie uniwersytetu wykładali przedmioty medyczne, ale również wiadomym jest, że istniały dłuższe okresy, w ciągu których wydział lekarski uniwersytetu w Pradze w ogóle nie funkcjonował. Ówczesni profesorowie, doktorowie medycyny, z reguły uzyskiwali swe stopnie naukowe na uniwersytetach zagranicznych, przede wszystkim we Włoszech i w Niemczech. O ile pierwsza dysertacja doktorska przedłożona w Pradze a wyszczególniona przez autorów pochodzi z roku 1609, to spotykamy w spisie czeskich doktorów medycyny, którzy swoje tytuły doktorskie uzyskiwali na podstawie dysertacji w Wirtembergu, Tybindze i Helmstadt już w latach 1577, 1579 i 1587. Jak można wywnioskować ze zwężonej przedmowy autorów, właściwe systematyczne nauczanie medycyny w Pradze, przynajmniej wyrażające się w utrwalonych dla potomności faktach, rozpoczęło się dopiero w 1622 roku, tzn. wówczas, gdy nauczanie na poziomie uniwersyteckim zostało całkowicie opomowane przez jezuitów, posiadających od r. 1562 swoją własną Akademię, założoną przez Ferdynanda I. Przez kilka dziesiątków lat Akademia jezuicka obejmowała wydział filozoficzny i teologiczny, a Uniwersytet Karola — wydział prawny i lekarski. Obie te uczelnie zostały połączone w roku 1654 i od tego czasu rozpoczyna się już systematyczne nauczanie medycyny w Pradze, przechodzące zresztą przez różne fazy organizacyjne, które autorowie zwężle przedstawiają. Szczególnie ważnym momentem w rozwoju nauczania lekarskiego w Pradze były reformy Marii Teresy i Józefa II, likwidujące nacisk kościelnej dogmatyki. W latach 1770—1774 nie było ani jednego słuchacza na wydziale lekarskim, w roku 1810 — 29 słuchaczy, a w roku 1828 — 168. Reformy ukazywały jednak również odwrotną stronę medalu, albowiem pociągnęły one za sobą germanizację Uniwersytetu. W języku łacińskim wykła-

dana była tylko „materia medica” i przedmioty kliniczne. W języku czeskim prowadzone były wykłady dla położnych. Językiem dysertacji pozostał jednak niemal z reguły język łaciński, jakkolwiek zdarzały się — i to nierzadko — dysertacje w języku niemieckim. Rewolucja 1848 roku i związane z nią reformy doprowadziły do zniesienia obowiązku przedkładania medycznych dysertacji doktorskich.

Autorowie zwracają uwagę na to, że w zachowanych do dzisiejszego dnia tezach doktorskich, odzwierciedlał się współczesny stan medycyny. Do połowy XVIII w. niemal wyłącznie monopol stanowiły prace teoretyczne i to niżej wymienione z zakresu astrologii lub np. zajmujące się patronami medycyny — św. Kuzmą i Damianem. Ale nawet i w tej epoce pojawiały się dysertacje o wyraźnie postępowym obliczu, jak np. praca Jakuba Forberga *Disertatio medicæ de pulsu et eius usu* z r. 1652, oparta na poglądach Haerveya o krążeniu krwi. W drugiej połowie XVIII stulecia ukazują się już tezy doktorskie oparte na podłożu doświadczalnym, jak np. praca Bohacova o zastosowaniu elektryczności w medycynie (1751) i praca Tichego o mikroskopowym badaniu moczu (1774). Z ciekawszych dysertacji zwracają uwagę autorowie na pracę Bimanna o chorobach szklarzy (1831), pierwszą pracę o chorobach zawodowych w Czechach i dysertację Szymy o dziejach położnictwa (1814), pierwszą pracę z historii medycyny w Czechach.

W zestawieniu tez doktorskich, opracowanym w omawianej broszurze, widnieje kilka dysertacji, których autorami byli Polacy względnie kandydaci pochodzący z terenów Polski. I tak w r. 1832 Gustaw Wolf ze Lwowa przedłożył pracę: *Analtische Übersicht der chemischen Reaktion der Gase, Mineralsäuren und metallischen salzfähigen Grundlagen*. Z roku 1833 pochodzi praca W. T. Neussera, określanego jako Polonus Krzykawcensis, pt. *Conspectus mineralium ad paranda præparata mineralia in sarviantium*. W r. 1836 Bogusław Longchamps de Berier ze Lwowa wystąpił z dysertacją: *De cyanai cardiaca*. Może warto byłoby zainteresować się tezami doktorskimi naszych obu wydziałów lekarskich — krakowskiego i wileńskiego. Rozpatrzenie ich z tego samego punktu widzenia, z jakiego wychodzili autorowie czescy, byłoby cennym wkładem do dziejów różnych dyscyplin naukowych w obrębie naszych wyższych uczelni.

Bolesław Skarżyński

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

A pictorial history of Sciences and Engineering. Year Incorporated, New York, s. 264, ilustr. 1000 (rok wydania 1957 lub 1958)

Obrazkowa historia nauki i techniki jest pracą zbiorową, należącą do serii historii w obrazkach, wydawanej przez wydawnictwo „Year”. Seria ta obejmuje poza tym m. in. historię świata, Ameryki, lotnictwa, XX wieku. Za wstęp do książki służy urywek jednej z prac Bertranda Russella, który omawiając ogromną rolę nauki i techniki w dziejach, jednocześnie ostrzega ludzkość przed skierowaniem obu tych już dzisiaj tak rozwiniętych dziedzin przeciwko sobie samym.